

De 26 'bergen' van de Sallandse heuvelrug

Nationaal Park Sallandse Heuvelrug is Overijssel op z'n hoogst. Dit gebied tussen Holten en Nijverdal, dat bestaat uit bos en heuvelachtige heidevelden, is bijna on-Nederlands met z'n hoogteverschillen en vergezichten. Behalve de bekende Holterberg horen ook de Haarlerberg, de Noetselerberg en de Koningsbelten bij deze heuvelrug die sinds 2004 Nationaal Park is. Het is een stuwwal die is ontstaan in de voorlaatste ijstijd, 200.000 tot 150.000 jaar geleden. Schuivend ijs, smeltwater en stuivend zand vormden de basis van het huidige landschap. Het schuivend ijs had een gigantische kracht, grote stenen werden meegesleurd en de grond werd opgestuwd. In totaal zijn er op de heuvelrug 26 'bergen' ontstaan! Nationaal Park Sallandse Heuvelrug beslaat ongeveer 5.200 hectare. Staatsbosbeheer beheert daarvan 2.500 hectare en Natuurmonumenten 900 hectare. Daarnaast zijn er nog een aantal particuliere eigenaren.

delijk te maken". Hij is boswachter publiekszaken, maar noemt zichzelf eigenlijk een "manusje van alles". Wilko: "Ik ben gewoon het liefst in het veld. Vind het nog steeds fijn om af en toe de kettingzaag te hanteren, maar ik vind het ook leuk de vrijwilligers in de beheersgroepen te begeleiden". Bovenal voelt hij zich gastheer, maar hij is ook boa en volgt trouw de her- en bijscholing geweldsbeheersing.

Als we naar buiten gaan wijst hij op de tuin rondom het bezoekerscentrum. Die tuin en het bijbehorende Kabouterpad worden onderhouden

Wilko van Burken vertelt dat hij als jochie al wist dat hij boswachter wilde worden

Sinds kort woon ik aan de voet van de Haarlerberg en dat betekent dat ik regelmatig wandel en fiets in dit gebied. Dit verhaal gaat dus over mijn achtertuin en ik ben daar op een frisse zaterdagmorgen eind januari deskundig in rondgereden door Wilko van Burken (56), boswachter en boa van Staatsbosbeheer.

We beginnen natuurlijk met een bak koffie in het Buitencentrum bij Nijverdal. Hoewel dit bezoekerscentrum pas om 10.00 uur opent, staan er al veel auto's op de parkeerplaats. Het zijn trimmers, wandelaars en mountainbikers. Dit is een centraal punt vanwaar men het gebied ingaat.

Wilko van Burken vertelt dat hij als jochie al wist dat hij boswachter wilde worden. Hij komt uit het Wierdense Veld en was altijd buiten te vinden. Hij ging naar de bosbouw technische school in Apeldoorn en kreeg via het leerlingensysteem een tweejarig contract bij Staatsbosbeheer. En daar is hij nooit meer weggegaan, zo blijkt. Wel heeft hij nog vervolgoopleidingen en heel wat bij- en nascholingen gedaan, o.a. de opleiding Natuurbeheer in Frederiksoord. Wilko: "Daar zag ik m'n eerste adder, geweldig. Toen ik een keer wist

Bezoekerscentrum Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

waar ik zoeken moest vond ik ze overal".

Terug naar het zand

Hij werkte jaren in de Flevopolder. Een goeie stek, maar toen in 1997 bij de grote reorganisatie binnen Staatsbosbeheer iedereen moest solliciteren op de eigen of andere functie, greep hij de kans om terug te keren naar de zandgronden in Overijssel. Standplaats Rijssen werd het en de Sallandse Heuvelrug werd zijn gebied.

Wilko ervaart de laatste jaren een andere visie op het beheer. Had je vroeger eerst productie, dan natuurbeheer en ten slotte recreatie, tegenwoordig is er veel meer sprake van eerst natuurbeheer, dan recreatie en dan pas productie. Hij is een heide- en bosman, zo beluister ik. Wilko: "Het gaat er vooral om een goede balans te vinden tussen die drie hoofdpunten en dat ook nog aan het publiek dui-

Een eikenstoof

door mensen met een lichte beperking en/of een lage sociale redzaamheid van Avelijn uit Nijverdal. Een van Wilko's taken is het begeleiden van deze groep mensen. We rijden het gebied in; links en rechts is gekapt. Het ziet er niet altijd fraai uit, maar Wilko zegt schouderophalend: "Als je je huis verbouwt is het toch ook eerst rotzooi". Hij legt me uit waarom er momenteel op bepaalde plekken gekapt wordt. Soms zijn de bomen er gewoon aan toe en worden ze

verkocht, bijvoorbeeld voor de bouw. Maar de grote indrukwekkende Douglasstammen worden ook gekapt zodat jonge bomen een kans krijgen. Die grote bomen worden trouwens niet met de processor gekapt leer ik, maar nog met de hand omgezaagd. We rijden langs een zogenaamde "eikenstoof". Daar zijn er hier nog heel wat van te vinden. De oorspronkelijk eik werd vroeger regelmatig afgezaagd voor gebruikshout. De oorspronkelijke stam ontwikkelde op z'n slapende knoppen nieuwe stammen en toen het gebruikshout, na jaren te zijn afgezet, niet meer nodig was konden deze uitgroeien tot volwaardige bomen, die veelal uit één eikeltje zijn voortgekomen.

Groot materiaal om de bomen uit het bos af te voeren

Nachtmountainbiken

We komen veel groepen mountainbikers tegen. Ik vraag hoe dat hier gaat. Er zijn weinig klachten. 95 % gebruikt de fraaie, speciale trails die door het hele gebied lopen. Er is alleen een vervelende nieuwe trend aan het ontstaan en dat is het nachtrijden. Het geeft kennelijk een kick om in het donker met koplampen door het bos te raggen. Binnenkort is er een handhavingsactie van politie en boa's (zowel de groene als de gemeentelijke) om hier paal en perk aan te stellen. Een deel van zijn werk besteedt hij aan boa-zaken. Patrouilleren door het terrein, mensen aanspreken op hun gedrag, maar toch ook dan gastheer zijn; iemand die echt helemaal verdwaald is mag instappen. We komen terug op het begrip "manusje van alles". Wilko: "Het is meer dat men voor veel zaken een beroep op mij kan en mag doen". Zo helpt hij bijvoorbeeld mee bij de organisatie van de jaarlijkse natuurwerkdagen en andere veel voorkomende werkzaamheden. Hij vindt dat hij mooi werk heeft bij een goede werkgever en dat geldt voor veel collega's. Over het algemeen blijft men lang werken bij Staatsbosbeheer.

Actieve vrijwilligers

We rijden langs een groep vrijwilligers die bezig zijn met "randbeheer". Ze zagen grove dennetjes en berkenopslag weg tussen de jeneverbessen

Links en rechts is gekapt. Het ziet er niet altijd fraai uit

aan de rand van het bos. Zij zijn regelmatig op een zaterdagochtend in het veld te vinden. Een aantal heeft een certificaat voor de kettingzaag, maar het meeste zaagwerk gebeurt met de hand. Wilko: "Vroeger had je op 5000 ha naast bos ongeveer 4500 ha heide. Nu is dat andersom. We proberen op 3500 ha 1200 ha heide in stand te houden. De jeneverbessen doen het de laatste jaren beter.

Er is een natuurlijke verjonging gaande. Al rijdend wijst hij me op een stuk onlangs gekapt bos. Dat vormde een scherpe punt bos in de hei. Het is mooier en sierlijker er een ronde punt van te maken, aldus Wilko. Later zegt hij: "Eigenlijk zijn we natuurlijk gewoon met z'n allen aan het tuinieren in de natuur".

Het meeste zaagwerk gebeurt met de hand

We passeren opnieuw een groep mensen die in het bos aan het werk is. Het is een scoutinggroep en zijn nieuwe collega boswachter begeleidt ze. Deze rit toont me weer eens hoeveel vrijwilligers alleen al in dit gebied een gedeelte van hun vrije weekend werkend doorbrengen.

We rijden langs een groep vrijwilligers die bezig zijn met "randbeheer"

Even later komen we bij de derde groep. Zij werken bij de dagcamping aan de Holter kant. Coördinator Lied Boon komt meteen enthousiast naar Wilko toe. Ze zijn blij met de nieuwe zagen die hij hun eerder bracht en zo te zien worden die goed gebruikt. Zeker 20 mannen en vrouwen zijn aan het zagen en slepen. Ze krijgen er een kleine vergoeding voor, die Lied omzet in cadeaubonnen van het bezoekerscentrum; als dat geen win-win-situatie is.

Wilko zegt dat hij de vrijwilligers behoorlijk vrij laat in hoe ze te werk gaan. "Dat werkt prettiger voor ze en eerlijk gezegd kun je niet zo gauw iets verkeerd doen". Veilig werken, dat vindt hij belangrijker.

Zweedse korhoenders en Noors steenmeel

Natuurlijk kan ik in dit verhaal niet om de korhoenders heen. Het korhoen is het symbool van de Sallandse Heuvelrug. De vogel wordt al vele jaren met uitsterven bedreigd. Belangrijkste oorzaak: de kuikens overleven de eerste weken niet omdat er onvoldoende voedsel is. Die kuikens zijn de eerste weken vooral afhankelijk van dierlijke eiwitten zoals insecten en een bepaald soort rups. Die rupsen zijn de laatste jaren steeds kleiner geworden, vermoedelijk door de droge zomers maar vooral ook door extreme verzuring en uitputting van de bodem met gevolgen voor de kwaliteit van de heide; het is altijd een combinatie van factoren. Een wereldwijd milieuprobleem. Er is een heel intensief programma om de heide weer in zo goed mogelijke conditie te krijgen, waaronder het kleinschalig branden, shopperen (alternatief voor plagen), schapenbegrazing en het strooien van

steenmeel, zie kaderstuk. Daarnaast ligt het moeizame voortbestaan van de korhoen niet alleen aan de sterfte onder de jongen, ook de havik lust wel een korhoentje aldus Wilko.

Nog altijd wordt de korhoenderstand overeind gehouden door de

komst van Zweedse hennen en hanen. Jaarlijks maximaal zo'n 25 exemplaren. Omdat de uitgezette dieren van een zender zijn voorzien, kan vrij nauwkeurig worden gevolgd hoe het met de populatie gaat. Wilko is een keer mee geweest naar Zweden. Een geweldige ervaring.

Steenmeel op de hei

Op de Sallandse Heuvelrug is vorig jaar een deel van de heide bestrooid met onder andere steenmeel. Dat is een vrij kostbare methode om verzuring tegen te gaan, maar het is naar verwachting succesvoller dan producten als kalk of andere korrels. Er gaat zo'n twintig ton steenmeel op elke hectare, dus dat zijn behoorlijke hoeveelheden. Onderzoek van bureau B-Ware heeft aangetoond dat die hoeveelheid het beste resultaat oplevert. De effecten van het steenmeel zullen dit voorjaar mogelijk voor het eerst zichtbaar worden.

De neerslag van stikstof en zure regen heeft de kwaliteit van de bodem ernstig aangetast. Het steenmeel geeft heel langzaam mineralen terug aan de grond. Dat gaat op langere termijn zeker een positief effect op de heidevegetatie hebben zo wordt verwacht.

Steenmeel is een restproduct van de ontginning van vulkanisch gesteente in het noorden van Noorwegen. Het grote voordeel van steenmeel is, dat het waardevolle mineralen bevat en niet zelf uitspoelt in de bodem. Het bevat sporenelementen die essentieel zijn voor plant en dier. Het begint bij de plantjes. Gedijen die goed, dan trekken ze insecten aan, die op hun beurt weer tot voedsel dienen voor vogels (o.a. korhoen), hagedissen et cetera.

Het uitstrooien gebeurt met een tractor en een grote kunstmeststrooier.

Bron: website sallandseheuvelrug.nl

Op de Sallandse Heuvelrug is vorig jaar een deel van de heide bestrooid met onder andere steenmeel

Diversiteit in het landschap

We rijden tot slot door een stuk waar ik bijna dagelijks wandel. Ik had afgegraven stukken gezien en hoor nu dat die 'zandbakken' vooral voor de zandhagedis en graafwespes zijn.

De kleine akkertjes hier en daar zijn bedoeld als voedsel voor dieren, door de bloemrijke gewassen krijg je aantrekking van insecten en als ze uitgebloeid zijn heb je zaadjes (goed voor de biodiversiteit). De plukjes dennen en sparren die

soms midden in een heidegebied staan hebben een functie zo leer ik. Reeën kunnen er rusten of in vluchten, ze worden dus bewust gespaard.

Het was een leerzame en bijzonder prettige ochtend en voor het eerst in mijn PDM-carrière ben ik door de boswachter thuis afgeleverd. Dank Wilko, we komen elkaar nog wel tegen de komende tijd.

Tekst: Wil Kroon

Foto's: Henk Breman